

24.3.2020

BEREDSKAP MOT CORONAVIRUSET INOM MUN- OCH TANDVÅRDEN

I början av året utbröt i Kina en epidemi av den smittsamma sjukdomen covid-19, som orsakas av ett nytt coronavirus. Enligt Världshälsoorganisationen WHO har man hittills konstaterat sammanlagt ca 400 000 fall runtom i världen och totalt 196 länder har rapporterat fall av sjukdomen. En covid-19-infektion orsakad av coronaviruset har definierats som en allmänfarlig smittsam sjukdom enligt lagen om smittsamma sjukdomar. WHO deklarerade den 11 mars 2020 att coronavirusepidemin är en pandemi. Mottagningarna för mun- och tandvård ska följa den kontinuerligt uppdaterade informationen om coronaviruset på [Institutet för hälsa och välfärds webbplats](#).

Coronavirussjukdomen covid-19 smittar mellan människor i huvudsak via droppsmitta i närkontakt. Viruset har konstaterats både i sekret från luftvägarna och i saliv. Viruset kan stanna kvar på ytor och det kan spridas också som kontaktsmitta till exempel via händerna. Inkubationstiden för infektion, alltså tiden från exponeringen till början av de första symtomen, beräknas vara ca 2–12 dagar, i genomsnitt ca 4–5 dagar. Sjukdomen anses vara botad när det har gått minst en vecka sedan symtomen började och minst ett dygn sedan symtomen upphörde. Efter detta kan patienten behandlas enligt sedvanliga försiktighetsåtgärder. De som arbetar inom hälso- och sjukvården och äldreomsorgen ska vara borta från jobbet minst 48 timmar efter att symtomen upphört. Inga tester görs för att försäkra sig om att sjukdomen är botad. Allvarliga sjukdomsfall och dödsfall har observerats mest hos personer över 70 år som redan har en kronisk sjukdom, till exempel diabetes, högt blodtryck (hypertoni) eller hjärt- och kärlsjukdomar. Den största riskgruppen utgörs av personer över 80 år.

Den 16 mars 2020 fastställde regeringen riktlinjer för ytterligare åtgärder för att bekämpa det nya coronaviruset i Finland. Syftet med åtgärderna är att skydda befolkningen och trygga samhällets och näringslivets funktion. Riktlinjerna gäller till och med den 13 april 2020. De riktlinjer som gäller mun- och tandvården påverkas i synnerhet av förpliktelsen för personer över 70 år att undvika kontakter med andra människor i den mån det är möjligt, begränsningen av människors rörelsefrihet om situationen kräver det, rekommendationen om att minska den icke-brådskande hälso- och sjukvårdens verksamhet samt möjligheten att vid behov ta den privata sektorns kapacitet i gemensamt bruk. Begränsningen av offentliga sammankomster till 10 personer gäller däremot inte mottagningar inom hälso- och sjukvården, eftersom de inte betraktas som offentliga lokaler.

Mun- och tandvården är särskilt utsatt för spridning av infektioner i förhållande till den övriga hälso- och sjukvården, eftersom det i samband med ingrepp inom tandvården lätt uppstår saliv- och blodstänk och det bildas aerosoler i luften. Därför är det särskilt viktigt att mottagningarna för mun- och tandvård agerar så att patienterna och de anställda inte utsätts för smitta. Mottagningarna ska sörja för de anställdas säkerhet i arbetet också när patienter som smittats av coronainfektion behandlas. De anställda får inte komma till arbetet ens med lindriga symtom på luftvägsinfektion, om de har återvänt från utlandet inom de senaste 14 dyggen eller om de har varit i närkontakt med en person som misstänks ha insjuknat i en sjukdom orsakad av coronaviruset. Det rekommenderas att anställda som hör till riskgrupperna kontaktar företagshälsovården för att bedöma deras möjligheter att arbeta på mottagningen. Vid behov ska de överföras till andra uppgifter.

För närvarande finns det stora skillnader mellan de olika delarna av landet i fråga om spridningen av coronaviruset. Enligt regeringens riktlinjer kan icke-brådskande tandvård fortfarande tillhandahållas med vissa begränsningar på basis av regional prövning. Akutvård ska dock prioriteras. I vissa regioner har man redan kört ner den icke-brådskande tandvården. Vid planeringen av serviceutbudet ska man beakta epidemiläget i regionen,

vårdpersonalens tillräcklighet inom social- och hälsovårdssektorn samt skyddsutrustningens tillräcklighet med tanke på brådskande vårdssituationer också om epidemin blir långvarig. Situationen följs upp och praxis ändras genast när situationen kräver det. Dessutom är det viktigt att ge akt på verksamheten och kapaciteten inom den privata sektorn i regionen samt att vid behov samarbeta för att de skyddsåtgärder som epidemin kräver ska vara så effektiva som möjligt och för att tillgodose befolkningens brådskande behov av vård.

Det har påträffats vissa problem med tillgången till mun- och nässkydd. Enligt aktuella uppgifter (24.3.2020) importeras sådana till Finland, men till ett högre pris än tidigare. Tillgången till hand- och ytdesinfektionsmedel har också försämrats för tillfället, och detsamma gäller i viss mån även skyddshandskar. Försäljningen av alla dessa har nu begränsats till små partier i enlighet med tidigare ordervolymer. När coronavirusepidemin framskrider och eventuellt håller i sig en längre tid kan det framöver uppkomma situationer där det tillfälligt inte går att få tag på skyddsutrustning eller andra inom tandvården nödvändiga förnödenheter. Detta bör förutses så att vården av akuta patienter kan tryggas.

Icke-brådskande vård ska skjutas upp för personer som har konstaterats vara eller misstänks vara drabbade av coronavirusinfektion eller som har stått i nära kontakt med en sådan person, personer med symtom på luftvägsinfektion eller feber (över 37,5°C), personer som har återvänt från utlandet inom de senaste 14 dyggen eller personer som hör till riskgrupperna för allvarlig coronavirussjukdom. Befolkningen ska informeras om att dessa befolkningsgrupper erbjuds endast brådskande vård och att de ska avboka sina icke-brådskande vårdtider. Detta minskar också deras behov av att röra sig på allmänna platser eller att vistas i ett väntrum med andra människor.

Enligt aktuell information (THL 24.3.2020) omfattar riskgrupperna för allvarlig coronavirussjukdom personer över 70 år. Risken för allvarlig coronavirusinfektion kan dessutom öka, särskilt hos äldre, på grund av sjukdomar som avsevärt försämrar lungornas eller hjärtats funktion eller kroppens immunförsvar, såsom

- svår hjärtsjukdom
- lungsjukdom i dålig terapeutisk balans
- diabetes med diabetesrelaterade organskador
- kronisk lever- eller njursvikt
- sjukdom som försämrar immunförsvaret, t.ex. leukemi eller lymfom under aktiv kemoterapi (inte underhållsbehandling)
- sjukdom som behandlas med läkemedel som kraftigt försämrar immunförsvaret (t.ex. kortisonbehandling i höga doser).

Andra faktorer som i allmänhet försämrar lungornas funktion och som kan öka den risk som en coronavirusinfektion utgör för hälsan är sjuklig övervikt (BMI, dvs. Body Mass Index över 40) och daglig rökning.

Risken för svår coronavirussjukdom är inte förhöjd hos barn och unga med bakomliggande sjukdomar (t.ex. astma eller diabetes) i god terapeutisk balans. Allmänt taget är risken att insjukna inte heller större för barn som har en svår bakomliggande sjukdom eller barn som behöver immunhämmande medel.

Mötesbegränsningen på 10 personer gäller inte vårdlokaler för hälso- och sjukvård, men det oaktat ska tjänsteleverantören se till att patienterna kan hålla ett avstånd på minst en meter från varandra. Patienter som insjuknat i covid-19 eller riskpatienter får inte vistas i de allmänna väntrummen. I väntrummet ska hostande patienter ges ett kirurgiskt munskydd. I väntrummet ska det finnas rena näsdukar och papperskorgar för uppsamling av dem samt desinfektionsmedel för att desinficera händerna. Väntrummen ska rengöras effektivare än vanligt. Anvisningar om städning av lokalerna finns på Arbetshälsoinstitutets webbplats: <https://hyvatyo.ttl.fi/koronavirus/ohje-siivoukseen> (på finska).

Det rekommenderas att man inom all tandvård i den mån det är möjligt undviker att använda apparatur som framkallar aerosolbildning, såsom roterande instrument, ultraljud och luft/vattenbläster. Kofferdam ska användas alltid när det är möjligt.

Anvisningarna nedan (Bilaga 1 och 2) har utarbetats för mottagningar inom mun- och tandvården. De baserar sig i tillämpliga delar på Helsingfors stads anvisning om mun- och tandvård. Varje aktör inom mun- och tandvården ska komplettera anvisningen och ersätta anteckningen xxx med den egna organisationens telefonnummer och andra kontaktuppgifter. Varje mottagning ska ha anvisningar för hur man agerar i fråga om coronaviruset i varje skede av epidemin. Även regionalt kan man komma överens om hur den nödvändiga tandvården för patienter som smittats av coronaviruset ska genomföras. Detaljerade anvisningar för enheter och personal inom mun- och tandvården finns också på Arbetshälsoinstitutets webbplats <https://www.ttl.fi/anvisningar-for-enheter-inom-munhalsovarden/>.

Ytterligare information: Merja Auero, medicinalråd, merja-liisa.auero(at)stm.fi
Ulla Harjunmaa, sakkunnigtandläkare, ulla.harjunmaa(at)thl.fi

BILAGA 1. Anvisning till personalen om beaktande av coronaviruset inom mun- och tandvården

1. Du som är **anställd** får inte gå på jobb om du har feber eller symtom på luftvägsinfektion. Förbudet gäller även studerande. Undvik att resa. Om du trots allt har varit på en utlandsresa eller om du har varit i närkontakt med en coronasmittad person i minst 15 minuter, måste du arbeta på distans i två veckor, även om du är helt symtomfri. Diskutera situationen med din chef t.ex. per telefon. Var uppmärksam på hur du mår. Om du får symtom (Bild 1), kontakta din chef och företagshälsovården per telefon eller elektroniskt (tfn _____). Om symtomen är svåra, kontakta hälsocentralens jour (tfn _____) eller sjukhusjouren (tfn _____) per telefon eller elektroniskt. Du kan bedöma din egen sannolikhet för en coronavirusinfektion t.ex. i tjänsten "Misstänker du coronavirus?" <https://www.omaolo.fi/>. Information om coronaviruset får du också på den riksomfattande telefonrådgivningen på numret 0295 535 535.

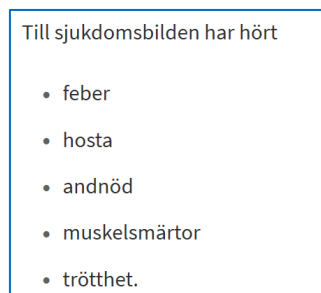

Bild 1.

2. Tidsbokningen för **icke-brådskande tandvård** ska senareläggas för patienter som har insjuknat i eller har exponerats för coronavirusinfektion, för riskpatienter och personer med förkylningssymtom. Även **halvakut vård**, t.ex. behandlingen av en spricka i en tand eller plomb, ska skjutas upp i mån av möjlighet. Om tillgången till normal skyddsutrustning eller andra förnödenheter som är nödvändiga för mun- och tandvården är begränsad, ska vården av akutpatienter prioriteras.
3. Patienter som är smittade eller misstänks vara smittade av coronaviruset ska endast ges **brådskande vård**.

Anvisning

A. Om patienten har konstaterats vara smittad av coronaviruset

Vård ges vid
tandvårdsenheten (tfn _____) kl. _____ och
tandvårdsenheten (tfn _____) kl. _____.

Som jourpatient intas personer som har en livshotande sjukdom, personer som har råkat ur för ett olycksfall och personer som i munområdet har smärtor som inte reagerar på värkmedicin. I fråga om övriga jourpatienter är avsikten att man väntar tills sjukdomen inte längre är smittsam. Kontakta alltid först den jourhavande tandläkaren per telefon för en ytterligare bedömning av vilken vård och vilket vårdställe som är lämpligast.

B. Om misstanken om att patienten är coronavirussmittad väcks under ett telefonsamtal

- a. Ta reda på om patienten under de 14 senaste dyggen har vistats utomlands eller om det i patientens närmaste krets finns någon som har insjuknat i en sjukdom orsakad av coronaviruset.
- b. Anteckna i patientdatasystemet att en misstanke om coronavirussmitta har väckts
- c. Be patienten stanna hemma, följa hur symtomen utvecklas och vid behov kontakta coronavirusrådgivningen (tfn _____).

- C. Om misstanken om att patienten är coronavirussmittad väcks på tandkliniken**
- Ge patienten ett kirurgiskt mun- och nässkydd, handdesinfektionsmedel och skyddshandskar.
 - De anställda som är i kontakt med patienten ska använda ett kirurgiskt mun- och nässkydd och skyddshandskar (och desinficera händerna innan skyddshandskarna kläs på och efter att de tagits av).
 - Patienten ska inte ha fysisk kontakt med andra människor innan misstanken är undanröjd.
 - Om tandkliniken är belägen i samband med en hälsostation ska patienten hänvisas från de allmänna utrymmena till ett särskilt anvisat isoleringsrum tills han eller hon åker hem eller kontaktar coronavirusrådgivningen (tfn _____).
 - Tandkliniken kan vid behov kontakta en infektionsläkare (tfn _____).
 - Om coronavirusrådgivningen eller infektionsläkaren bekräftar misstanken om smitta och tandvården är nödvändig, ska vården ges med iakttagande av särskilda försiktighetsåtgärder (Bilaga 1) vid tandkliniken _____ . Ring tandkliniken (tfn _____).
- D. Om patienten är i karantän och vid behov av akut tandvård**
- ges behandling på tandkliniken _____ med vidtagande av särskilda försiktighetsåtgärder. Ring tandkliniken (tfn _____)
- E. Om det inte föreligger misstanke om att patienten exponerats för coronaviruset, men han eller hon har akut övre luftvägsinfektion eller tillhör någon riskgrupp för coronavirus**
- Patienten ges endast akut tandvård på valfri tandklinik så att personalen vidtar normala försiktighetsåtgärder och använder ett kirurgiskt mun- och nässkydd.
- F. Om patienten hör till den symtomfria närmaste kretsen av personer i karantän**
- Patienten vårdas på valfri tandklinik så att personalen vidtar normala försiktighetsåtgärder för icke-brådskande eller brådskande vård enligt samma praxis som för övriga symtomfria patienter.

Omedelbara åtgärder som alla vårdenheter och mottagningar ska vidta

1. Bekanta dig med följande information och anvisningar

- Aktuell information från Institutet för hälsa och välfärd om coronaviruset <https://thl.fi/sv/web/infektionssjukdomar/aktuellt/aktuellt-om-coronaviruset-covid-19>
- Anvisningar om coronaviruset inom det ena sjukvårdsdistriktet
- Anvisningar om coronaviruset inom social- och hälsovårdssektorn i din kommun
- Tandläkarförbundets anvisningar (på finska) <https://www.hammaslaakarilehti.fi/fi/uutinen/viisi-kysymysta-koronaviruksesta>
- Arbetshälsoinstitutets anvisningar <https://www.ttl.fi/sv/arbetshalsoinstitutets-instruktion-for-foretag-for-beredskap-infor-coronavirusepidemi/>

2. Skriv ut och ställ fram patientanvisningarna i väntrummen

- Meddelande om coronaviruset på klinikens ytterdörr och uppmaning om att patienten i fall av sjukdom ska flytta sin vårdtid per telefon
- Meddelande om att man inte skakar hand på kliniken
- [Anvisningar för handtvätt och hostning \(på finska\)](#) (www.thl.fi)

3. **Beställ** handdesinfektion som patienterna kan använda i mottagningens väntrum. Observera att handdesinfektionsmedel, masker och handskar inte får föras hem.

4. **Avlägsna** saker och föremål från väntrummet för att minimera risken för kontaktsmitta via dem och händerna. I behandlingsrummet ska särskild uppmärksamhet fästas vid att det inte finns framme saker och föremål på ett sådant avstånd att de kan bli utsatta för stänk (droppsmitta).
5. **Planera** på vilket sätt en patient som har symtom och misstänks vara smittad vid behov kan hänvisas från de allmänna utrymmena till det behandlingsrum där hen ska vårdas så att kontakten med andra patienter minimeras. Detta är också ett sätt att förbereda sig på en situation där tandvård måste ges i luftisolering.
6. **Anteckna** i journalhandlingarna vilka personer som deltagit i vården för att det vid behov ska vara smidigare att utreda vilka som eventuellt har exponerats.
7. **Kom överens om klinik** dit behandlingen av coronavirussmittade patienter koncentreras. Bäst för detta ändamål är en klinik där en smittad patient kan hänvisas till ett behandlingsrum utan att hen vistas i samma utrymme som friska patienter. Vid behov anvisas till exempel på hälsostationen ett isoleringsrum som används som väntrum. Patienten får inte heller stanna kvar i de allmänna utrymmena efter behandlingen.
8. **Skaffa** följande till klinik för akut tandvård av patienter som exponerats för coronaviruset:

För patienter:

- a. Kirurgiska mun- och nässkydd (klass IIR) med stänkskydd samt skyddshandskar för patienter som har symtom och misstänks ha coronavirussmitta.

För de anställda (Bilaga 1):

- a. Långärmade skyddsrockar för engångsbruk, ogenomträngliga för vätska
- b. Kirurgiska näs- och munskydd med visir.
- c. FFP2/FFP3-andningskydd. Andningskydd för detta syfte är personliga och avsedda för engångsbruk. Detta betyder att de får användas bara för ett enda ingrepp och för ett enda besök i ett patientrum.
Bekanta dig på förhand med användningen av andningskydd i enlighet med den anvisning som medföljer.
- d. Hårskydd eller huvudbonader.
- e. Skyddsglasögon.
- f. Skyddshandskar (latex eller nitril) vars mudd når tillräckligt långt över skyddsjackans ärmar.
- g. Desinfektionsmedel för att förstöra coronaviruset i sekretfläckar.
- h. Utrustning samt anvisningar för förpackning av smittfarlig klädtvätt.
- i. Skyddspåsar i vilka utrustning som löper risk för coronavirussmitta förpackas omedelbart efter användning för transport till instrumentvården. Skyddspåsarna ska markeras med varning om eventuellt coronavirus. Påsarna förpackas i transportlådor med lock.

För bok över de upphandlingar som görs på grund av coronaviruset, så att utgifterna kan följas upp.

BILAGA 2: Försiktighetsåtgärder vid vård av en misstänkt coronaviruspatient (skriv ut detta)

1. Läs och repetera Institutet för hälsa och välfärds anvisningar och andra anvisningar. Informationen uppdateras för tillfället ofta.
2. Före kontakt med patienten, ta på dig ett kirurgiskt mun- och nässkydd med visir och skyddshandskar (desinficera dina händer innan du klär på dig skyddshandskarna och efter att ha tagit av dem).
3. När patienten kommer till tandkliniken, ge patienten redan utanför kliniken ett stänkskyddat kirurgiskt mun- och nässkydd (klass IIR) och hänvisa patienten till det isoleringsrum ni kommit överens om inom enheten.
4. I samband med åtgärder där aerosoler bildas, det vill säga vid största delen av tandvårdssingreppen, vidtas försiktighetsåtgärder med tanke på luftsmitta (FFP-andningskydd, hårskydd).
5. När du tar på dig skyddsutrustning i rummet eller i slussen:
 - a. Desinficera dina händer
 - b. Klä dig i skyddsrock
 - c. Sätt på dig andningskydd och kontrollera att det är tätt
 - d. Sätt på dig hårskydd
 - e. Sätt på dig skyddsglasögon
 - f. Desinficera dina händer
 - g. Sätt på dig skyddshandskar (latex eller nitril) i patientrummet och byt dem enligt aseptisk arbetsordning. Desinficera händerna innan du klär på dig handskarna.
6. Ge patienten den akuta vården
7. När du tar av dig skyddsutrustningen i patientrummet:
 - a. Ta av dig skyddshandskarna och skyddsrocken
 - b. Desinficera dina händer
 - c. Ta av dig skyddsglasögonen och därefter hårskyddet
 - d. Desinficera dina händer
 - e. Ta av dig andningskyddet
 - f. Desinficera dina händer
 - g. Lämna patientrummet
8. I allmänna utrymmen ska patienten ha på sig ett kirurgiskt mun- och nässkydd och dessutom skyddshandskar (patienten ska desinficera sina händer innan hen tar på sig skyddshandskarna och efter att ha tagit av dem).
9. Tandläkaren antecknar i vårduppgifterna namnen på de anställda som deltagit i vården, för att dessa ska kunna utredas i efterhand.
10. Efter vården rengörs patientrummet med rumsspecifika städredskap och engångsstäddukar. Särskild vikt läggs vid rengöring av alla de ytor som patienten och vårdpersonalen kommit i kontakt med. Kontaktytorna rengörs med ett alkaliskt allrengöringsmedel, varefter de behandlas med desinfektionsmedel.
11. Det avfall som uppkommer vid vården av patienten förpackas i en separat sopsäck som omedelbart försluts och förs till ett sopkärl. Eventuella textilier som använts vid vården förpackas enligt anvisningarna för smittfarlig smutstvätt och tvättas i 60–90°C.
12. Ha en lista över de anställda som har vårdat en patient som insjuknat i coronavirusinfektion. Uppföljningen pågår i 14 dygn. Om du får symtom på luftvägsinfektion, kontakta företagshälsovården per telefon (tfn) eller elektroniskt (). Återgå inte till arbetet innan du har fått tillstånd av företagshälsovården att göra det.